

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav filozofie a religionistiky

Bakalářská práce

Martin Kroupa

Intencionální akt a idealita řečového významu v Husserlově myšlení

Intentional act and ideality of linguistic meaning in Husserl's thought

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 11. května 2017

.....

Martin Kroupa

Děkuji panu docentu Čapkovi za vedení a cenné připomínky. Dále také mé ženě za trpělivost.

Klíčová slova (česky)

Intencionální akt, podstata aktu, ideující abstrakce, fenomenologie, materie aktu, kvalita aktu, výraz, ideální význam

Klíčová slova (anglicky):

Intentional act, meaning intention, essence of an act, ideatic abstraction, phenomenology, matter of an act, quality of an act, expression, ideality of meaning

Abstrakt (česky)

Gottlob Frege v svém proslulém článku „Über Sinn und Bedeutung“ rozlišil význam a smysl slova. Podle Frege má smysl ideální povahu. Význam je pak objektivním referentem výrazu. Později v článku „Der Gedanke“ rozšířil rozlišení na celou větu, kde se smysl označil za myšlenku věty a význam pojmenoval pravdivostní hodnotou. Myšlenka má stejně jako smysl výrazu ideální charakter. Vystává otázka, jak je tento region idealit dostupný lidskému rozumu. Frege píše, že myšlenku uchopujeme silou myšlení. Několik let poté Edmund Husserl provedl v Logických zkoumáních mezi ideálním smyslem a předmětem intence podobnou distinkci. V mnoha ohledech obě koncepce porovnávat. Husserl však „uchopováním“ idealit chápe jako formu abstrakce z intencionálních aktů. Nejedná se o abstrakci v empirickém smyslu, ale o ideaci, kde se univerzálie ukazují v originálním názoru. Hlavním tématem této práce je pak analýza Husserlovy ideující abstrakce v případech uchopování smyslu jazykových vyjádření.

Abstract (in English):

Gottlob Frege made in his famous article „Über Sinn und Bedeutung“ an distinction between meaning and referent of an expression. Meaning has an ideal character. Referent is than an object of the expression. Later in his study „Der Gedanke“ he extended this distinction of the whole sentence. The meanings are in this case understood as thoughts of the sentences. Referent than Frege called as truth value. The question is, how is it possible for human mind to access this region of ideality of meanings and thoughts. Frege wrote, that we are able to grasp an thought by force of thinking. Few years later Edmund Husserl made in his Logical investigations similar distinction between ideal sense and object of intention. In many ways is it possible to compare both conceptions. But for Husserl „grasping“ of ideality is a form of an abstraction from the intentional act. It is not an abstraction in empirical sense, but ideation, where are ideas are „seen“ in original intuition. The main topic of this study is is the attempt to analyse Husserl's ideative abstraction in special case of ideal meaning of an expression.

OBSAH

1	Úvod.....	1
2	Nástin Husserlova pojetí jazyka.....	4
2.1	Úvod k druhé části	4
2.2	Jazykové vyjádření, pojem výrazu a významové intence.....	9
2.3	Významové intence a význam-vyplňující akty.....	14
2.4	Významová intence a vyjadřovaná předmětnost.....	17
2.5	Významová intence a význam jakožto způsob mínění.....	20
2.6	Význam jakožto ideální jednota species.....	23
2.7	Husserlova kritika empirické abstrakce.....	26
2.8	Ideující abstrakce.....	29
2.9	Fenomenologický obrat k podstatným strukturám intencionálního aktu.....	32
3	Nástin Husserlovy obecné teorie intencionality.....	35
3.1	V. Logické zkoumání, analýza intencionálního aktu.....	35
3.2	Obsah aktu ve smyslu intencionálního předmětu.....	40
3.3	Matérie, kvalita a významová podstata aktu.....	41
4	Závěr.....	45
5	Seznam použité literatury.....	48

1 Úvod

V roce 1969 norský filosof Dagfinn Føllesdal publikoval v časopise *The Journal of Philosophy* článek „Husserl's Notion of Noema“.¹ V této práci se autor pokusil ve dvanácti bodech odbornému publiku blíže představit Husserlův pojem noematu. V některých z bodů pak upozornil na určité rysy noematu, které dle jeho soudu odpovídají rovněž Fregově pojetí smyslu, jež tento zakladatel moderní logiky a inspirátor analytické filosofie v roce 1892 předložil v proslulém článku „Über Sinn und Bedeutung“. Føllesdalův počín vyvolal mezi odborníky poměrně značný ohlas. Diskuse o možných paralelách mezi Fregovou teorií významu a Husserlovou intencionalitou se následně zúčastnili význační interpreti a originální filosofové jak fenomenologické, respektive kontinentální filosofie, tak myslitelé analytické tradice.² Tzv. Fregovská interpretace noematu, kterou Føllesdal v citovaném článku společně s dalšími hájil, lze podle Dana Zahaviho, Michaela Dummetta nebo také Jaakko Hintikky shrnout do teze, že Husserlovo noema je třeba striktně oddělovat od intencionálního aktu a rovněž od samého předmětu intence. Noema pouze prostředkuje zaměření intence, není jej však možné s předmětem intence ztotožňovat. Je ideálním prostředkujícím elementem mezi mentálním aktem a objektem zkušenosti.³ Oponenti namítají, že toto fregovské chápání noematu opomíjí,

¹ Dagfinn Føllesdal, *Husserl's Notion of Noema*, in: *The Journal of Philosophy*, 66, New York 1969, str. 680-687

² Například Robert Sokolowski, David Woodruff Smith, Barry Smith, H. L. Dreyfus, J. H. Mohanty, Jaakko Hintikka a mnozí další, více viz např. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford 2003, str. 59; Dummett Michael, *Origins Of Analytical Philosophy*, Cambridge 1996, str. 73-74

³ srv. Dagfinn Føllesdal, *Husserl's Notion of Noema*, in: *The Journal of Philosophy*, 66, New York 1969, str. 680-687; Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford 2003, str. 59-60; Jaakko Hintikka, *The Phenomenological dimension*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 78 - 79

resp. dezinterpretuje celkový rámec Husserlova myšlení. Výsledkem fenomenologických redukcí a hlubší proměny přirozeného postoje pomocí aplikace epoché, podle kritiků Føllesdalovy pozice, nevede k objevu prostředkujících ideálních reprezentací předmětů, ale jednoduše k „předmětům, tak jak jsou intendovány.“ Například v perceptivním vnímání, například vidění věci, je noematem právě nahlížený předmět, avšak přesně v té podobě, jak je aktuálně vnímán, jak se dává v originálním názoru. Zredukování noematu na řekněme pouhého „prostředníka“, a tak trochu do jisté obdoby Fregeova ideálního smyslu, vede podle oponentů Føllesdala, k nepochopení celého Husserlova filosofického podniku.⁴

Na pozadí této bohaté, inspirativní a velice komplikované diskuse, jejíchž základní kontury jsem se pokusil ve stručnosti představit, nicméně vyvstává podle mého soudu jiná pozoruhodná otázka, která s načrtnutou debatou úzce souvisí. Podle Gottloba Fregeho lze distinkci mezi ideálním smyslem a významem, jakožto objektivním referentem slova zachytit také v případě oznamovací věty. Její smysl nazývá myšlenkou a význam pravdivostní hodnotou.⁵ Později se k myšlenkám vrací v samostatném článku „Der Gedanke“, kde je blíže charakterizuje:

„Myšlenky nejsou věci vnějšího světa, ani představy. Je nutno uznat třetí říši. To, co do ní náleží, se shoduje s myšlenkami v tom, že to rovněž není vnímatelné smysly, ale shoduje se to i s věcmi v tom, že to nepotřebuje žádného nositele, k jehož vědomí by to patřilo.“⁶

⁴ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 59-60; Jaakko Hintikka, *The Phenomenological dimension*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 78 – 79; François Rivenc, *Husserl, With and Against Frege*, in: *The Harvard review of Philosophy*, Cambridge 1996, str. 95-96

⁵ srv. Gottlob Frege, *O smyslu a významu*, In: *Logická zkoumání, Základy aritmetiky*, Praha 2011, str. 23

⁶ Gottlob Frege, *Myšlenka*, in: *Logická zkoumání, Základy aritmetiky*, Praha 2011 str. 110

Jak je však myšlenka a vůbec ona třetí říše dostupná lidskému rozumu? Frege například odpovídá: „Máme myšlenku, ale ne tak, jako máme třeba smyslový vjem; vidíme myšlenku, ale ne tak jako vidíme hvězdu. Proto je vhodné zvolit zde zvláštní výraz a k tomu se nabízí slovo „uchopit“⁷. Uchopení myšlenky musí odpovídat zvláštní duchovní schopnost, síla myšlení.“⁸

Uchopení myšlenky se jeví jako zvláštní mentální akt, ve kterém dochází k „uchopování“ samotného ideálního smyslu. Frege toto upřesnění sice připustil, nicméně zdůrazňuje, že se jedná o „pochod na samé hranici duševního, a proto nemůže být z čistě psychologického stanoviska nikdy dokonale pochopen (...) Ale právě proto, že je povahy duševní, nemusíme se o něj v logice vůbec starat. Stačí nám, že můžeme pochopit myšlenku a poznat ji jako pravdivou; jak se to odehrává, je otázka sama pro sebe.“⁹

Gottlob Frege tuto otázku vzhledem k jinému zájmu hlouběji nerozpracoval. Ani my se dále možnými interpretacemi uchopování smyslu ve Fregově myšlení dále zabývat nebudeme. Nabízí se však otázka, zda lze obdobný „pochod na samé hranici duševního“, ve kterém dochází k uchopování ideálního smyslu například právě jazykových výrazů identifikovat také v Husserlově myšlení. Pokud ano, jakou má povahu? Edmund Husserl se touto problematikou zabývá v druhém svazku *Logických zkoumání*. V pozdějších dílech např. *Idejích I.* pak původní poznatky modifikuje a rozšiřuje na další oblasti. Zdá se mi tedy patřičné, začít pátrání právě u prvních Husserlových analýz, které provedl ve druhém

⁷ německy Fassen; v přeneseném významu pak toto lze překládat jako vyjádřit, chápat, porozumět. Viz. tamt., pozn. překl., str. 117

⁸ Gottlob Frege, *Myšlenka*, in: *Logická zkoumání, Základy aritmetiky*, Praha 2011 str. 117

⁹ Gottlob Frege, *Logik*, in: *Nachgelassene Schriften*, str. 157, překlad viz. Vojtěch Kolman, *K Fregově údajnému platonismu*, in: *Filosofický časopis*, Praha 2000, str. 584

svazku *Logických zkoumání*. Domnívám se, že toto zúžení má ještě jedno důležité opodstatnění. Tématem počátečních zkoumání je totiž fenomén jazykových vyjádření, výrazů. Frege pochopitelně „uchopování myšlenky“ a ideálního smyslu zmiňuje vůbec v souvislosti s jazykem. Je tedy na místě nejprve se pokusit onen „duševní pochod“ hledat v kontextu Husserlovy filosofie jazyka. Zodpovězení výše uvedených otázek pak závisí na co možná nejvěrnější interpretaci jeho pojetí. Věřím, že v Husserlově přístupu k problému lze identifikovat proces, jímž náš autor uchopování ideálního smyslu vysvětluje, a to dokonce v případě konkrétního užití jazyka. Nejprve se pokusím zasadit druhý svazek *Logických zkoumání* do širšího rámce dobové diskuse s tzv. psychologismem. Poté přistoupím k Husserlově pojetí jazyka, speciálně ke smysluplným znakům, výrazům. V poslední části ve stručnosti představím základní náčrt jeho obecné teorie intencionality, tak jak jí představil ve druhém svazku *Logických zkoumání*. Věřím, že z celkového pohledu obecné teorie intencionality nám kýžený proces lépe vyvstane před očima.

2 Nástin Husserlova pojetí jazyka

2.1 Úvod k druhé části

V *Prolegomenech k čisté logice* provedl Edmund Husserl proti dobovému psychologickému výkladu základů logiky proslulou obhajobu sféry ideality. Jeho vyvrácení tzv. psychologismu, mělo ve filosofickém prostředí značný dopad a Husserlovi přineslo po několika letech profesní stagnace opět zájem odborné veřejnosti o jeho práci a místo na Göttingenské univerzitě.¹⁰ Druhý svazek *Logických zkoumání*, které vznikly v letech 1900-01, Edmund Husserl otvírá analýzou jazykového fenoménu. To není nijak překvapivé, vždyť právě ve výpovědi lze spatřovat završení veškerého teoretického

¹⁰ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 7-8; J. N. Mohanty, *The Development of Husserl's thought*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 54.

zkoumání. Pravda se může stát „trvalým vlastnictvím vědy“ teprve prostřednictvím jazykové formy.¹¹ Navíc se zdá být na první pohled zřejmé, že logické soudy či vědecká tvrzení bez jazykového výrazu nelze vůbec uskutečnit.¹² Lidská řeč sama o sobě představuje filosofický problém, ve kterém se do jisté míry zrcadlí tehdejší spor o povahu logiky. Jednotlivé poznatky či zákony přírodních věd zůstávají díky záznamu ve specifické jazykové podobě k dispozici dalším generacím badatelů.

Podle psychologického výkladu logiky výkon jazyka přináleží k projevům subjektu. Myšlení můžeme také označit za výraz lidského duchovního života. Skladba jazyka vykazatelná prostřednictvím empirické analýzy výkonů subjektu. Pravidla správného či chybného používání logické gramatiky, původ logických pojmů a v důsledku samotného usuzování pak lze fundovat prostřednictvím empirické psychologie. Takto pojatá pravidla myšlení by však neměla apriorní, nepodmíněný charakter. Byla by spíše souborem generalizací odvozených z pozorování psychických prožitků, ke kterým při komunikaci dochází. Zákon sporu či o vyloučeném třetím v tomto pojetí tedy má podobnou povahu jako například zákon zachování hmotnosti. Edmund Husserl nicméně právě toto založení logiky v *Prolegomenech* rozhodně odmítl. Logika a její první disciplína, logická gramatika se, co se týče pravidel, více podobá apriorní matematice než přírodním zákonům o faktickém stavu věcí.¹³

Vraťme se však k příkladu zaznamenaného vědeckého poznatku. Při zkoumání badatelé neobrací pozornost ke konkrétnímu historickému záznamu nebo jeho přepisu, tedy pokud

¹¹ srv. Edmund Husserl, *Logická zkoumání II/1*, Úvod, Praha 2010, str. 17, přel. Petr Urban, Karel Novotný a Hynek Janoušek (dále jen Husserl, LZ II/1)

¹² tamt.

¹³ srv. Jan Patočka, *Úvod do studia Husserlovy fenomenologie*, Praha 1996, str. 35, 56

jim nejde o zvláštní archivní zájem. Během konference se vědci nesoustředí primárně na hlasovou stránku projevu kolegy, tedy pokud tento nevyniká zvláštním hlasovým fondem. Jde především o obsah vyjádření jako takového. Obsahem formulovaného poznatku se přitom může smysluplně zabývat nespočet autorit vědecké obce. V takovém případě neříkáme, že by došlo k jeho zmnožení. Spíše bychom připustili, že o identickém zákoně aktuálně polemizuje více osobností akademické obce. Z hlediska platnosti např. gravitačního zákona je nakonec lhostejné, kdy a že byl Newtonem myšlen, vyřčen, zaznamenán a o mnoho let později profesorem matematiky zaznamenán na tabuli nebo čten studentem fyziky. Nehledě na faktické okolnosti zůstává stále tímtéž pravidlem.

Uvedená skutečnost podle Edmunda Husserla dává napovídat, že právě v obsazích toho kterého jazykového vyjádření lze spatřit jednotu, která zůstává v různých subjektivních projevech identická.¹⁴ Tato jednota „jako ideální objektivita má ten důležitý význam, že zaručuje objektivitu myšlení, možnost, aby v reálně různých myšlenkových aktech bylo realizováno, tj. myšleno totéž,“ píše o mnoho let později Jan Patočka.¹⁵ Předmětem psychologie, jakožto empirické vědy, jsou jednotlivé psychické prožitky, a proto psychologický výklad původu logických zákonů a pojmů není schopen uchopit podstatný rozdíl mezi aktuálními projevy subjektu, ve kterých jsou například vědecká tvrzení míněna, a samotnými tvrzeními jako takovými, jež jsou v časných výkonech vědomí sdělovány. Jinak řečeno psychologie podle Edmunda Husserla nerozlišuje mezi reálnými prožitky a jejich ideálními obsahy.¹⁶

¹⁴ srv. Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 30, str. 103

¹⁵ Jan Patočka, *Úvod do Husserlovy fenomenologie*, Praha 1996, str. 53

¹⁶ srov. Krzysztof Michalski, *Logic and Time, An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht, Boston 1997, str. 8-10

Ve druhém svazku *Logických zkoumání* Husserl obrací pozornost k problému, jak tuto oblast ideality, speciálně „logické ideje, pojmy a zákony přivést k epistemologické jasnosti a zřetelnosti.“¹⁷ Již v úvodu druhého svazku nicméně zdůrazňuje, že „všechno logično, má-li se stát naším objektem zkoumání a umožnit evidenci apriorních zákonů, které v něm mají svůj základ, musí být dáno v subjektivní realizaci.“¹⁸ Petr Urban shrnuje, že jedním z hlavních záměrů druhého svazku *Logických zkoumání* je: „provést „objasnění“ všech základních čistě-logické pojmů a zákonů sestupem k jejich „subjektivnímu původu“ čili k jejich evidentní danosti v aktech poznání a myšlení.“¹⁹ Specifickou jazykovou realizaci, vyjádření, v našem případě se bude jednat o výraz, je zároveň potřeba náležitě popsat a uchopit právě v oné nepodmíněné obecnosti,²⁰ tj. opět potvrdit původní platnost významu výrazu, která je odvozena z původního náhledu, originálního názoru. Toto potvrzení však bude vyžadovat novou perspektivu znovu uskutečněné abstrakce, a to z jistých prožitků,²¹ jež podle Husserla výkon jazyka doprovází. Jejich bližším určením se budeme záhy podrobněji zabývat.

Jan Patočka Husserlův záměr charakterizuje jako obecně snahu „sklenout most mezi subjektivním prožíváním a objektivitou poznání.“²² Základní obtíží vytčeného záměru spočívá ve volbě metody, kterou by bylo možné při zkoumání použít. Vzhledem k tomu, že má být „logično“, sféra ideality vykázána ze „subjektivní realizace“, nabízí se dosti překvapivě opětovný návrat k empirické psychologii, jakožto vědě o subjektu a jeho

¹⁷ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 2, str. 19

¹⁸ tamt., str. 18

¹⁹ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 28

²⁰ tamt., str. 32, pozn. 82

²¹ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 2, str. 19

²² Jan Patočka, *Úvod do studia Husserlovy fenomenologie*, Praha 1996, str. 90

projevech. Nicméně jako již bylo výše uvedeno, speciální věda by musela být schopna popsat, vysvětlit, jak mohou být ideální obsahy v individuálním vědomí míněny, aniž by přitom docházelo ke konfuzi ideality se subjektivnem a naopak.²³ Edmund Husserl novou vědu, kterou ve svých *Logických zkoumání* zamýšlel jakožto vědu eidetickou, původně nazýval *psychologií deskriptivní*.²⁴ V žádném případě se však nejedná o obdobu vědy speciální, empirické psychologie či přírodovědecké deskripce. Ve druhém vydání z roku 1913 se Husserl snaží předejít případným nedorozuměním a metodu i samotné nové pole poznání, resp. zcela nový filosofický postoj²⁵ nazývá *fenomenologií*. S přihlédnutím k zaměření i možností této bakalářské práce se problematikou Husserlovy fenomenologické redukce, zejména proslulou „Epoché“, již představil v *Idejích I*, hlouběji zabývat nebudeme. V průběhu však narazíme na některé Husserlovy myšlenky, ve kterých se k otázce po vlastní podstatě fenomenologie, ale pouze v kontextu *Logických zkoumání*, přece jen vrátíme. V tuto chvíli pouze dodejme, že podle Edmunda Husserla fenomenologie nemá hovořit „o žádných stavech oduševnělých bytostí (ani ne o stavech nějaké možné přírody vůbec), nýbrž o jevech, soudech, pocitech atd. *jako takových*, o tom, co jim *a priori*, v nepodmíněné obecnosti náleží právě jakožto *čistým* jednotlivinách *čistých* druhů (...).“²⁶ Vraťme se nyní tedy k jazykovému vyjádření, výrazu. Edmund Husserl se nejprve zaměřuje na samotné vymezení pojmu výrazu.

2.2 Jazykové vyjádření, pojem výrazu a významové intence

²³ srv. Krzysztof Michalski, *Logic and Time, An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht, Boston 1997, str. 8-10

²⁴ srv. Husserl, LZ II/1, Úvod, § 6, str. 31-32

²⁵ srv. Husserl, LZ II/1, Úvod, § 3, str. 24-25

²⁶ srv. Husserl, LZ II/1, Úvod § 6, pozn. 82, str. 32

Na začátku je zapotřebí zachytit samotný pojem jazykového výrazu a dosáhnout tak prvních podstatných určení. Edmund Husserl druhý svazek *Logických zkoumání* otvírá analýzou pojmu *znaku* (Zeichen)²⁷, resp. dvojím smyslem, který se k tomuto pojmu váže. Tak například hospodář označuje dobytek svojí značkou, aby bylo všem zřejmé, že se jedná o jeho stádo krav. Uzel na kapesníku mi může připomínat, abych dnes již opravdu vynesl smetlí, nebo také, že jsem jednoduše zapomnětlivý člověk. Neříkáme však, že by vypálená značka na kravském hřbetě dobytek vyjadřovala. Stejně tak uzel na kapesníku nesděluje mojí nespolehlivou paměť. Jedná se o upomínku něčeho jiného, faktického, jež je s kapesníkem či skotem spojeno dle aktuální potřeby. Pro některé znaky je naopak podstatné, že míní daný význam (Bedeutung), vyjadřují určitý smysl (Sinn).²⁸ Například slovo „židle“ vyjadřuje předmět, třeba dokonce právě ten, na kterém zrovna sedím. Výrazem přitom nemusí být jedno jediné slovo, ale může být dokonce celým soudem: „To je ale hrozně stará rozvrzaná židle a bolí z ní záda“ či přáním: „Chtěl bych si pořídit jinou židli“. Ve všech těchto případech je něco tak a tak vyjadřováno nebo sdělováno. Zdá se být namístě odlišit znaky *poukazující*, *příznaky* či *poukazy* (Anzeichen), např. uzel na kapesníku, vypálená značka a znaky *významu-plné*, speciálně *výrazy* (Ausdrücke), které vyjadřují určitý smysl, význam. Petr Urban rozdíl mezi poukazujícím znakem a výrazem specifikuje:

„Každý „pravý znak“ je znak s významem, znak s označovaným. Pravé znaky je třeba odlišovat od pouhých poukazů či příznaků. Poukazování je vztahem bezprostřední

²⁷ tamt., I. výraz a význam, § 1, str. 41

²⁸ Edmund Husserl na rozdíl od Gottloba Fregeho výrazy smysl (Sinn) a význam (Bedeutung) používá synonymně. Dělá tak zcela vědomě. Viz. Edmund Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 15, str. 64. Proto ani my, pokud nepůjde o Fregeho proslulou distinkci, nebudeme mezi uvedenými pojmy rozlišovat. Husserl později k rozlišení sice přistupuje, a to v *Idejích I*, nicméně pro naše potřeby není toto nezbytně nutné.

asociativní indikace z existence něčeho na existenci něco jiného, a to na základě empirické věcné souvislosti. Právě značení je oproti tomu odkazováním znaku na význam bez ohledu na věcnou souvislost.“²⁹

Oba výše uvedené případy znaku (výraz a poukaz) spojuje, jak říká Husserl jakási „živoucí funkce“³⁰, určitý záměr lidské bytosti, který značku vytvořil nebo použil nějaký výraz s úmyslem něco vyjádřit, a jež může druhý člověk s porozuměním přijmout. Rozdíl mezi těmito případy znaku v důsledku závisí na různém motivu, který se za jinou funkci poukazujícího znaku a jazykového výrazu skrývá.³¹ V prvním případě je znak vytvořen se záměrem poukázat na existenci jiné věci, v druhém chceme něco vyjádřit. „Ve vědomí pravého znaku „něco míníme“, zatímco ve vědomí pouhého znamení jakoby „něco vidíme“, „něco odezíráme““³², dodává Petr Urban.

Již v tomto velice povrchního nástinu základní distinkce mezi poukazem a výrazem lze spatřovat důležité rozlišení. Bylo řečeno, že poukazem Husserl rozumí znak, kterým člověk chce poukázat k empiricky vykazatelnému, jinému faktickému stavu věcí, předmětu atp... Ukazatel na cestě určuje směr, třeba ke konkrétnímu cíli výletu. Znak i to, co označuje označovaný, ať už jím myslíme směr nebo kýžené nádraží, jsou spojeny vztahem mezi dvěma fakty. Naproti tomu pro výraz je podstatné spojení s určitým významem, který vyjadřující se lidská bytost smysluplným znakem míní. Význam samotný pochopitelně není smysly bezprostředně dostupný. Přesto je, ať už v aktuální komunikaci nebo čtení,

²⁹ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 236

³⁰ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 2, str. 42

³¹ tamt., str. 41

³² Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 219

nějak přítomen, a to jakožto míněný obsah. Otázkou po povaze významu samotného v myšlení Edmunda Husserla se budeme záhy hlouběji zabývat, nicméně z vydělení pojmu výrazu z faktického vztahu mezi poukazem a označovanou věcnou souvislostí, jakožto dvou empirických polarit, je patrné, že zde půjde o spojení podstatně jiného, intimnějšího druhu.

Husserl dále upřesňuje, že „(...) výraz je každá *řeč* a každá část řeči (...)“, přičemž nemá záležet na tom, zda je tato řeč skutečně vyřčena, tedy zaměřena s komunikativním úmyslem na nějaké osoby, či nikoliv.³³ Poslední věta uvedené citace se může zdát být poněkud matoucí. Vždyť přece každá řeč je v posledku někomu určena. Komunikativní funkcí výrazů Husserl chápe pouze jeho aktuální užití zaměřené k nějakému publiku či jednotlivci, jenž musí promlouvajícího chápat jakožto osobu, která něco sděluje.³⁴ Auditorium při komunikaci musí mít možnost rozumět intenci mluvčího, tj. záměru o něčem se vyjádřit, něco říci. Právě v tomto případě „výrazy působí jako znamení“, konstatuje Husserl.³⁵ Posluchač rozumí proudu zvukových vln jako znamení nějakých psychických prožitků mluvčího, ve kterých je něco míněno. Souhrn vyluzovaných zvuků pak posluchač interpretuje jako *manifestaci* zvláštních vnitřních aktů, jenž řekněme materiální stránku slova doprovázejí. Teprve jejich prostřednictvím může následně dle Husserlovy teorie významu auditorium pochopit projev řečníka jako smysluplné vyjádření nějakých myšlenek.³⁶ Při poslechu projevu nás nezajímá šelest hlasivek, alespoň pokud nám jde o to, co nám chce daná osoba říci, o obsah vyjádření a ne o jeho případnou diskantní hlasovou indispozici. Když mluvím v duchu, výrazy přestávají být znamení,

³³ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 5, str. 47

³⁴ tamt., § 7, str. 50

³⁵ tamt., § 8, str. 50

³⁶ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 7, str. 49

protože k žádné *manifestaci*, odkazu k obsahu psychických prožitků nedochází.³⁷ Každý člověk může komunikaci v duchu jistě imitovat, vést sám se sebou dialog. Nicméně v této řekněme vnitřní praxi není třeba poukazovat na zvláštní doprovázející psychické akty. Neprobíhá zde faktická manifestace prožitků spojených s jazykovým výrazem. To však v žádném případě neznamena, že bychom v případě vnitřního rozhovoru, neměli co do činění s významem.

„Slovo přestává být slovem jedině tehdy, když se náš výlučný zájem zaměří na jeho smyslovou stránku, na slovo jako pouhý zvukový útvar. Jestliže však žijeme v rozumnění slovu, pak toto slovo vyjadřuje totéž, ať už je někomu adresováno, nebo ne.“³⁸

Manifestace doprovázejících prožitků k výrazu nepatří podstatně. Významu-plný znak sice v tichém monologu ztrácí faktickou, právě zde a nyní realizovanou manifestaci psychických prožitků spojených s výrazem, ale jeho původní funkce, tj. poukazování na určitý význam tímto není narušena. Petr Urban krátce dodává: „při přechodu do „osamělého duševního života“ ztrácejí jazykové znaky poukazovací funkci, ale zůstává jim funkce vyjadřovací.“³⁹

Čtení, poslech výpovědi, tedy původní komunikativní funkce jazyka vyžaduje specifickou intenci. Zaměřujeme se primárně nikoliv na slovo, jak říká Husserl, po jeho fyzické stránce, ale právě na ony akty, které výrazu *propůjčují* smysl (*sinnverleihende Akte*), resp. na obsah vyjádření, jenž je těmito doprovázejícími akty v jazykovém vyjádření míněn.⁴⁰

³⁷ tamt., § 8, str. 51

³⁸ tamt.

³⁹ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 58

⁴⁰ srv. Husserl, LZ II/I, I. Výraz a význam, § 7-8, str. 49-52

Během smysluplného rozhovoru nám jde především o obsah dialogu. Jsme plně zaujati tím, co slovo nebo věta pronesená kolegou vyjadřuje.⁴¹ Fyzický projev výrazu jakoby ukazoval za sebe a sám ustupoval mimo náš zájem. Při společenské verbální interakci jsou pak manifestovány intencionální akty mluvčího, jež mrtvé zvukové vlny výrazu ožívují smyslem. Anatomii komunikace pak Husserl přibližuje:

„To, co činí duchovní styk vůbec teprve možným a co činí spojující řeč řečí, tkví v této korelaci mezi soupatřičnými fyzickými a psychickými prožitky vzájemně stýkajících osob, která je zprostředkována fyzickou stránkou řeči. Mluvení a slyšení, manifestace psychických prožitků v mluvení a přijetí této manifestace ve slyšení jsou vzájemně přiřazeny.“⁴²

Přijetí manifestace auditoriem předpokládá sdělovaný záměr mluvčího, o něčem se vyjádřit: „Sdělující intence se musí zajímat především o to, aby dala posluchači najevo právě tyto akty; posluchač rozumí mluvčímu jedině tím, že do něj tyto akty vkládá.“⁴³

Než postoupíme o krok dále, shrňme dosavadní Husserlovu analýzu jazykového fenoménu. Výraz je specifickým případem znaku, jenž je nějakým způsobem spojen s míněným obsahem. U významu-plných znaků můžeme rozlišit přinejmenším dva momenty, které jsou pro výraz podstatné, lhostejno zdali aktuálně naplňují svoji primární komunikativní funkci či nikoliv. Na jedné straně lze zachytit původní fyzický oděv výrazu a na straně druhé to, co výraz vyjadřuje, resp. psychické akty, jenž fyzický jev výrazu doprovázejí

⁴¹ „(...) zatímco ale prožíváme představu slova, nežijeme již vůbec představováním slova, nýbrž výlučně uskutečňováním jeho smyslu, jeho znamenáním.“ Viz. Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 10, str. 54

⁴² tamt., § 7, str. 49

⁴³ tamt., § 10 str. 54

a propůjčují mu smysl. Výraz jejich prostřednictvím získává zaměření, intenci, k míněnému obsahu jako takovému. Dodejme, že smysl-propůjčující akty, které výraz oživují významem, později Husserl nazývá také *významové intence*.⁴⁴

2.3 Významové intence a význam-vyplňující akty

Edmund Husserl v souvislosti s pojmem výrazu rozlišuje kromě smysl propůjčujících aktů ještě další specifické akty. Významová intence prostředkuje výrazu určité zaměření. Tato vztaženost k obsahu vyjádření nicméně může být prázdná. Samotné mínění nemusí být, co do svého obsahu, adekvátně naplněno. Tuto situaci dobře známe, když například říkáme, že o věci, matematickém výrazu máme jen mlhavou představu. Přesto jsme však do jisté míry schopni slovo či větu vztahující se k nějaké předmětnosti smysluplně používat a úspěšně tak zakrývat svoji neznalost.⁴⁵ Výraz i v tomto případě „bude stále více, než prázdným zněním slova.“⁴⁶ Husserl situaci jistého „tápání“, kde významová intenci jakoby hledá svůj odpovídající protějšek, popisuje:

„Vztah výrazu k předmětu je nyní nerealizovaný, protože je zadržen v pouhé významové intenci. Jméno např. jmenuje svůj předmět za všech okolností, totiž proto, že ho míní. Pokud ale není přítomen jako jmenovaný (tj. jako míněný), zůstává při pouhém mínění. Jestliže se zprvu prázdná významová intence vyplní, realizuje se předmětný vztah a jmenování se stává aktuálně vědomým vztahem mezi jménem a tím, co je jmenováno.“⁴⁷

⁴⁴ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 10 str. 54

⁴⁵ Jako jeden z příkladů takové situace můžeme uvést slavný argument amerického filosofa Johna Searle proti tzv. Turingovu testu, známý pod názvem Čínský pokoj. Více viz. John Searle, *Minds, Brains and Programs*, in: *Behavioral and Brain Science*, Cambridge 1980, str. 417–457

⁴⁶ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 9, str. 52

⁴⁷ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 9, str. 52 - 53

Ačkoliv není vztah k určitému předmětu významové intence aktuálně realizován, stále se podle Edmunda Husserla jedná o smysluplný výraz. Opačným případem budou napodobeniny významu-plného znaku jako například slovní spojení „*slunce byli potok*“, „*anebo modrá Rudolf*“ či shluky písmen „*zakubasom*“. Tato slovní spojení či více méně náhodný sled písmen totiž vůbec významu-plnými znaky nejsou, protože fonetickou stránku, fyzický jev nedoprovází žádné smysl-propůjčující akty. Co se týče zaměření významové intence jazykového vyjádření k určitému obsahu Husserl dále zvažuje dva problematické případy, u kterých bychom sice řekli, že jejich zvukomalba skutečně je doprovázena smysl propůjčujícími akty, nicméně u nich vyvstává pochybnost nad jejich možným vyplněním. Za první typ bychom mohli označit vnitřně rozporné výrazy, jako např. často uváděný pojem „*kulatý čtverec*.“ Druhým typem budou taková vyjádření, jež se vztahujícím k domnělé, fantazijní či imaginární předmětnosti např. k faunovi, jednorožci či kentaurovi.

U prvního z uvedených jsme sice schopni říci o jaký „druh nesmyslu“ jde, rozumíme jeho významu, a tedy není pochyb o tom, že jej nějaké smysl propůjčující akty doprovází, nicméně také víme, že je naprosto nemožné, aby jeho významová intence došla naplnění. Problém rozporného pojmu pak podle našeho autora spočívá v „*apriorní nemožnosti vyplňujícího smyslu*.“⁴⁸ Případy druhé kategorie výrazů, které se vztahují k nejistým nebo dokonce vysloveně fantazijním předmětnostem, tímto nedostatkem netrpí. Nejsou to pojmy takřkajíc *contradictio in adjecto*. Významová intence se zde vztahuje sice k fakticky neexistujícím předmětům, stavům věcí, zde mýtických postavám. Z hlediska výrazu toto však vlastně není vůbec na překážku. „Výraz má v tomto smyslu význam tehdy, když jeho

⁴⁸

Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 15, str. 65 - 66

intenci odpovídá *možné vyplnění*.⁴⁹ V našem případě tedy jde sice o fantazijní či imaginární, ale přitom právě také možné vyplnění významové intence.

Připomeňme, že stále ještě hovoříme o *významu-plných* znacích, výrazech, ve kterých se sice intencionální povaha vědomí zřetelně ohlašuje, nicméně ještě jsme náš obzor nerozšířili o další prožitky, například vjemy a jejich příslušné intencionální akty. Akt vyplnění jistě může být vjemem fundován a v mnohých případech tomu tak opravdu je. Zaměření k předmětu je jím poté do jisté míry určené. Je však otázkou, zdali bychom mohli říci, že je vjemem významové vyplnění vyjádřeno.⁵⁰ Použití výrazu v komunikaci, například jmenování, dle Husserlovy teorie významu z jistého pohledu komparaci s představování předmětu ve fantazii přesto snese.⁵¹ V představování je totiž fantazijní obraz určitým způsobem intendován. Je ve vědomí *tak a tak* fantazijně přítomen. Podobně je každá vyjadřovaná předmětnost výrazem nějakým specifickým způsobem míněna.

Z výše uvedeného náčrtu Husserlova výkladu o tzv. „nesmyslných či bez významných“⁵² výrazech vyplývá jedno velmi důležité zjištění. Akty-vyplnění k pojmu významu-plného znaku jsou, jak píše Edmund Husserl, „v logicky fundamentálním vztahu, že s větší či menší měrou *vyplňují* (potvrzují, posilují, ilustrují) jeho významovou intenci, a spolu s tím právě aktualizují jeho předmětný vztah“⁵³. Akty propůjčující smysl a významového vyplnění mohou překrývat, dokonce splynout do určité jednoty. Akty jevení výrazu (fyzická stránka významu-plného znaku), akty významové intence a případně akty

⁴⁹ tamtéž, str. 65 - 67

⁵⁰ srv. Jan Patočka, *Úvod do studia Husserlovy fenomenologie*, Praha 1996, str. 48

⁵¹ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 15, str. 65

⁵² tamt.

⁵³ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 10, str. 55

vyplňující pak mohou vytvořit „prolnutou jednotu osobitého charakteru.“⁵⁴ „Být výrazem“ je spíše deskriptivní moment v prožitkové jednotě mezi znakem a označovaným (...),⁵⁵ dodává Husserl.

Pokusme se na závěr této kapitoly krátce shrnout dosavadní výklad. Smyslu-plný znak je skrze akty, které zprvu nesrozumitelným fyzickým projevům propůjčují význam, takřikajíc napražen k míněnému obsahu, tedy k tomu, co má vyjádření sdělit. Tento vztah přitom akty vyplnění mohou upřesňovat, doplňovat, jejich absence však zaměření intence vztah neruší.

2.4 Významová intence a vyjadřovaná předmětnost

Několikrát jsme během výkladu narazili na tvrzení, že *významová intence* prostředkuje určité zaměření, vztah jazykového vyjádření k nějakému předmětu. Výraz „*míní* něco, a tím, že to *míní*, se vztahuje k něčemu předmětnému,“⁵⁶ píše Husserl. „Každý výraz nejen něco znamená, nýbrž také *o* něčem hovoří; má nejen svůj význam, nýbrž také se vztahuje k nějakým *předmětům*.“⁵⁷ Husserl korelát významové intence často nazývá také *předmětností*,⁵⁸ nemá však tímto na mysli pouze předměty samotné, ale také stavy věcí a dokonce i kategoriální formy a podobně.⁵⁹ Snad bychom mohli říci, že předmětností v kontextu jazykového vyjádření může být prakticky vše, co lze pomocí výrazů sdělit. Citové rozpoložení jako například smutek, dětský imaginární kamarád nebo matematická formule se stejně tak jako obraz na stěně výstavní síně mohou stát předmětností intence.

⁵⁴ tamt., str. 54

⁵⁵ tamt.

⁵⁶ tamt., § 9, str. 52

⁵⁷ tamt., § 12, str. 59

⁵⁸ srv., Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 9, str. 53, pozn. I.

⁵⁹ tamt.

Jinak řečeno ke všem těmto případům se může výraz díky doprovázejícím smysl propůjčujícím aktům vyjadřujícím způsobem vztahovat. Mohlo by se na první pohled zdát, že označení „význam výrazu“ a „předmětnost“, která má být sdělením vyjádřena, je vlastně jiným pojmenováním téhož obsahu sdělení. Podle Husserla však ale „předmět (významové intence) nikdy nespadá v jedno s významem“.⁶⁰ Smutek, který prožívám nad ztrátou drahé bytosti, můžu vyjádřit různými výrazy. Slova „truchlení“, „pláč“, „vzlykot“ v jistém kontextu označují stejný prožívaný duševní stav, stejnou předmětnost. Tyto výrazy mají jiný význam, avšak identický předmět, v našem příkladu smutek nad zemřelým. Odstíněním významu od vyjadřované předmětnosti se ještě bude hlouběji zabývat záhy. Dodejme však, že i obsah vyjádření, který byl prvně smyslem výrazu, se předmětností významové intence může také stát. Dokonce i samotné akty propůjčující smysl jak později uvidíme, mohou být pomocí psychologické reflexe předmětností určité významové intence:

„*Možnost upínat pozornost na prožívané obsahy přirozeně nepopíráme, tam jsou tyto obsahy právě předměty (vnitřního) vnímání, a vnímání přitom není pouhou existencí obsahu ve vědomí, nýbrž spíše aktem, v němž se nám obsah stává předmětným.*“⁶¹

Uvedená citace se pochopitelně týká širšího pojetí intencionality, které zahrnuje rovněž vnímání. Zachycuje však podstatnou okolnost, jež lze vztáhnout také na zvláštní náš případ jazykových vyjádření. Při užití výrazu totiž prostřednictvím významové intence míníme určitou předmětnost:

⁶⁰ tamt., § 12, str. 59

⁶¹ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 19, str. 402

„Předmět představy, předmět „intence“, to je a znamená předmět *míněný*.“ Říká později Edmund Husserl ve V. Logickém zkoumání. „Když si představuji boha nebo nějakého anděla nebo nějaké inteligibilní bytí o sobě nebo nějakou fyzickou věc nebo kulatý čtverec atd., tak je toto zde jmenované a transcendentní právě míněné, tedy (jen jiným slovem) je intencionálním objektem; přitom je lhostejné, zda tento objekt existuje, zda je fingoaný nebo absurdní.“⁶²

Podobně je tomu tak při použití výrazu. Pokud vyslovím významu-plný znak se záměrem něco posluchači sdělit, prostřednictvím manifestace smysl-propůjčujících aktů vyjadřuji míněnou předmětnost. Tato intence může být rovněž zprvu prázdná, jako tomu je v intenci k imaginárnímu obrazu, jenž se nám neukazuje v aktuálním vnímání, a nemáme o něm korespondující názor. Tak jako ve fantazii není v dosahu odpovídající reálný vjem a přesto se určitým způsobem k imaginárnímu obrazu vztahují, při použití slova mohu intendovat předmětnost, nehledě na absenci aktuálního vjemem fundovaného významového vyplnění.⁶³ Snad můžeme říci, že pokud zůstává povaha intencionálního aktu nezměněna, není pro Edmunda Husserla v Logických zkoumání podstatné, zdali na druhé straně stojí konkrétní referent, jakožto reálně existující korelát intencionálního aktu či nikoliv.⁶⁴ K zajištění možnosti významové intence při imaginaci se tedy na rozdíl od svého učitele Franze Brentana nemusí zabývat otázkou, zda nereálná předmětnost, ke které se určitá intence vztahuje, nějakým způsobem intencionálně inexisuje ve vědomí, tedy obecně jak může být „neskutečný“ intencionální fantazijní předmět v subjektu aktuálně přítomen.⁶⁵

⁶² tamt., Příloha k §§ 11 a 20, str. 416

⁶³ tamt., I. Výraz a význam, § 15, str. 65

⁶⁴ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 40

⁶⁵ srv. tamt. str. 16- 17

Předmětnost je totiž ve významové intenci nějakým způsobem míněna a předmětný vztah je tedy úspěšně „realizován“.

2.5 Významová intence a význam jakožto způsob mínění

Bylo řečeno, že v běžné komunikaci nás nezajímají zvukové vlny způsobené pohybem hlasivek. Nesoustředíme se však ani na doprovázející akty, které výrazu udělují smysl. Jejich manifestace je podle Edmunda Husserla jistě nutnou podmínkou úspěšné smysluplné komunikace. Naš hlavní zájem při poslechu, četbě je zaměřen na předmětnost, která je výrazem intendována. V minulé kapitole jsme naznačili, že se kýžená vyjadřovaná předmětnost se ukazuje různým způsobem.

„Vrahem Desdemony“ a „milujícím mužem dcery senátora Branazia“ míníme tutéž osobu, totiž Othella. Oba příklady přinášejí rozdílný pohled na „generála armády benátské republiky“. Jeden jej představuje jako zločince, druhý jako spořádaného manžela. Přes nové informace, jež různá pojmenování tragické Shakespearovy postavy přináší, se příklady vztahují ke stejné roli, nicméně optikou jiné fáze či interpretace dramatu. Mění se úhel pohledu, význam vyjádření, nikoliv jeho „předmět“, který je v našem případě různými charakteristikami *tak a tak* míněn. Některé výrazy jsou na druhé straně zatíženy víceznačností. Například slovo „kohoutek“ označuje jak nezralého opeřence, tak vybavení koupelny. Stejný výraz v tomto smyslu podle Husserla naopak v určitém kontextu mění předmětné zaměření,⁶⁶ což znamená, že doprovázející, smysl-propůjčující akty, resp. význam samotný, umožňuje, aby k intenci přistoupila různá vyplnění.⁶⁷ Husserl pak mluví

⁶⁶ srv. Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 12, str. 60

⁶⁷ srv. tamt.

o *neurčitém* významu, jemuž může odpovídat celý *rozsah* předmětů.⁶⁸ Z uvedených příkladů je tedy zjevné, že význam výrazu, jakožto intencionální obsah s míněným předmětem vyjádření nelze bezvýhradně ztotožnit.

Takto představená distinkce mezi významem výrazu a vyjadřovanou předmětností by se na první pohled mohla jevit jako více méně neproblematicky korespondující případ rozlišení smyslu (Sinn) a významu (Bedeutung), které ve svém proslulém článku v roce 1892 provedl Gottlob Frege. Pouze bychom snad dodali, že na rozdíl od svého kolegy Husserl distinkci doplňuje o psychologický výklad doprovodných subjektivních prožitků. Takové srovnání je však v tuto chvíli předčasné. Nezabývali jsme se totiž ještě samotnou povahou smyslu/významu v Husserlově myšlení a tak jsme nebyli a ani nemohli být schopni smysl dostatečně zřetelně odstínit od významové intence výrazu. Smysl výrazu se z dosavadní perspektivy může zdát být buď inherentní, nesamostatnou částí konkrétního doprovodného prožitku mluvčího anebo zvláštní „entitou“, kterou si jednotlivé akty nejasným způsobem vypůjčují ze zásobárny možných určení dané předmětnosti.

Podle Husserla významová intence výrazu poskytuje vztah k vyjadřovanému stavu věcí, předmětu atp... Rovněž však uvádí, že „(...) výraz získává vztah k předmětnosti jedině tím, že znamená, a lze tedy oprávněně tvrdit, že výraz označuje (jmenuje) předmět *prostřednictvím* svého významu či že akt znamenání je určitým způsobem mínění toho kterého předmětu.“⁶⁹ Význam na jedné straně *prostředkuje* zaměření významové intence a na straně druhé je v aktu znamenání právě samotným způsobem *mínění* dané předmětnosti. Tato dvojí role smyslu dává dle některých interpretů napovídat, že smysl v

⁶⁸ tamt. § 13, str. 62

⁶⁹ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 13, str. 61

Husserlově pojetí nepřistupuje k významové intenci řekněme ze sféry, která stojí mimo zkušenost.⁷⁰ Zdá se, že význam v tomto pojetí není externím předmětem zvláštního typu, který by přistupoval do hry vždy, když dochází k aktu znamenání nebo užití výrazu či manifestaci významové intence v doprovázejících psychických aktech. Spíše se jeví jako způsob danosti, určité *tak a tak* míněné (v aktu intendované) předmětnosti.⁷¹ Na druhou stranu mu nelze upřít konstitutivní funkci při samotném ustanovení aktu znamenání, reference.⁷² Přeci teprve jeho prostřednictvím získává akt své předmětné zaměření, a tak vlastní intencionální povahu. Výraz něco znamená, právě protože má určitý význam. Otázka po vztahu mezi vyjadřovanou „předmětností“, zejména pak významem a významovou intencí v Husserlově teorii stojí v samotném jádru tématu této práce. Abychom se mohli pokusit o věrohodnou interpretaci jeho přístupu a pokusit se osvětlit naznačené nejasnosti, je zapotřebí ještě několik důležitých upřesnění.

Na závěr této podkapitoly snad můžeme shrnout, že první analýza jazykového vyjádření ústí v rozlišení mezi: a) výrazem, jakožto mrtvou zvukovou vlnou nebo grafickým obrazem na papíře; b) významovou intencí výrazu, ve které smyslu-plný znak získává určitým způsobem pojaté předmětné zaměření; c) významovým vyplnění, jenž zaměření výrazu v různé míře naplňuje, aktualizuje. Dále Husserl rozlišil obsah intencionálního aktu, jakožto význam a vyjadřovanou předmětnost.

⁷⁰ srv. Krzysztof Michalski, *Logic and Time, An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht, Boston 1997, str. 7-8

⁷¹ srv. tamt.

⁷² Peter Simons, *Meaning and language*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str 122

2.6 Význam jakožto ideální jednotka species

Jazyková vyjádření, výrazy doprovází jisté psychické prožitky, akty, které například slovu propůjčují předmětné zaměření. Nyní se obrátíme právě k tomu, „co je jistým způsobem dáno „v“ těchto prožitcích,“⁷³ k intencionálnímu obsahu, významu samotnému, jenž byl výše odstíněn od míněné předmětnosti. Husserl význam výrazu charakterizuje například takto:

„Podstatu významu spatřujeme nikoliv ve význam-propůjčujícím aktu, nýbrž v jeho obsahu, který je identickou intencionální jednotou oproti roztroušené rozmanitosti skutečných či možných prožitků promlouvajících a myslících osob.“⁷⁴

Při vzájemné komunikaci nebo například při zprostředkované, „jednostranné“ rozmluvě mezi autorem textu a čtenářem je náš zájem zaměřen nikoliv na psychické doprovázející akty, ale povětšinou ani na smysl sdělení, nýbrž na samotnou vyjadřovanou předmětnost. Primárně přeci říkáme, že výraz *něco* znamená. Nikoliv, že při komunikaci rozumíme konkrétním psychickým aktům mluvčího nebo že nás zajímá *způsob mínění* toho kterého předmětu. Na druhou stranu však to, co chceme partnerovi v dialogu říci, není v intencích Husserlova myšlení bez napřažení významové intence vůbec sdělitelné. Smysl jakožto obsah aktu znamenání prostředkuje zaměření výrazu a také poskytuje způsob pojetí, mínění předmětu. Akty se uskutečňují v reálném čase, na konkrétním místě, jsou svojí povahou vznikající a zanikající. Význam výrazu však na druhé straně zůstává stále stejný.

⁷³ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 11, str. 56

⁷⁴ tamt. § 30, str. 103

Smysl výrazu „vrah Desdemony“ zůstává stále tímtéž, i když jej vysloví režisér při zkoušení nového představení nebo herec na pódiu či tento výraz uvedeme my zde v této práci jako příklad různého pojetí Othella. Otázkou tedy zůstává: Co je tím, resp. jaký je charakter toho, co nám umožňuje v nejrůznějších situacích, v rozličných časech užívat smysluplně stále jeden a týž výraz? Co nám zaručuje, že se naše komunikace jako stavitelům Babylonské věže nerozpadá do manifestace ryze subjektivních a tak druhému nepřístupných psychologických prožitků? Jde o případ, jak píše Husserl „jednoty v rozmanitosti“, ⁷⁵ která má ideální charakter. Identita intencionální jednoty smyslu výrazu, který je v konkrétních aktech při všemožných okolnostech vyjadřován, pak podle Edmunda Husserla není ničím jiným než:

„identitou species. Takto, ale rovněž pouze takto, může jakožto ideální jednota obemykat (xumbalein eis hen) roztroušenou rozmanitost individuálních jednotlivin. Rozmanitými jednotlivinami vůči ideálně-jednomu významu jsou přirozeně odpovídající akty znamenání, *významové intence*. Význam se má ke konkrétním aktům znamenání (logická představa k aktům představování, logický soud k aktům souzení, logický úsudek k aktům usuzování) tedy stejně, jako se má např. červen in specie ke zde ležícím proužkům papíru, které mají všechny tuto stejnou červen.“ ⁷⁶

Ve významové intenci, a to během konkrétního užití výrazu v rozhovoru, během zde a nyní provedené manifestace psychických intencionálních aktů, které posluchač vkládá do mluvčího, tedy musí být význam ve své ideálně-intencionální jednotě inherentně přítomen. Jak je však možné, aby byl takto pojatý smysl výrazu takříkajíc při díle v

⁷⁵ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, str. § 11, str. 58

⁷⁶ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 30, str. 106

aktuálně realizované významové intenci? Řešení se nabízí ve výkladu smyslu výrazu, jakožto konkrétní části intencionálního aktu, jenž je v jednotlivých případech jednoduše stejná. Významové intence by pak měly vždy určitý charakteristický atribut, který bychom mohli popsat srovnáním s ostatními případy. Následnou abstrakcí v běžném slova smyslu bychom vygenerovali obecný rys či charakteristickou vlastnost společnou pro určitou třídu prožitků, a tak bychom měli být schopni popsat vztah významu a významové intence. Obdobně vlastně postupuje psychologický výklad základů logiky, kdy jsou zákonitosti odvozovány z pozorování jednotlivých výkonů subjektu. Z množství konkrétních psychologických prožitků, například zde a nyní uskutečněných soudů, jsou zobecňována pravidla správného usuzování. Takovéto pojetí by však idealitu významu rozpouštělo v jednotlivých případech manifestace psychických prožitků. Petr Urban Husserlovo stanovisko formuluje: „V oblasti individuálního lze narazit nanejvýš na jisté podobnosti, ale nikdy ne na identitu v přísném smyslu. Možnost vztahovat se k individuálním realitám jako k případům určitého identického rodu, druhu atd. musí být proto založena v něčem, co již není individuální a čeho vztah k těmto realitám není vztahem pouhé podobnosti.“⁷⁷ Husserl trvá na identitě významu jiného, silnějšího druhu založené nikoliv na případné stejnosti jednotlivých rysů, vlastností či momentů:

„ve všech případech je individuální moment jiný, ale „v“ každém je realizována táž species; tato červená je táž jako ona červená – totiž specificky vzato, je to táž barva -, a přes to je opět tato od oné odlišná – totiž individuálně vzato, je to odlišný jednotlivý rys předmětu.“⁷⁸

⁷⁷ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 104

⁷⁸ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 1, str. 116

Edmund Husserl nyní stojí před úkolem, jak tvrzenou idealitu významu, která díky své povaze zajišťuje jednotu určitých aktů znamenání, vykázat. Jinak řečeno je zapotřebí popsat způsob, jak je idealita, resp. smysl samotný v jednotlivých významových intencích přístupná. Touto problematikou Husserl se podrobně zabývá v II. Logickém zkoumání.

2.7 Husserlova kritika empirické abstrakce

V dosavadních filosofických naukách o obecném Edmund Husserl rozlišuje dvě základní linie: „Za prvé *metafyzické hypostazování obecného*, tj. předpoklad reálné existence species *vně* myšlení. Za druhé *psychologické hypostazování obecného*, tj. předpoklad reálné existence species *v* myšlení.“⁷⁹ Prvním z uvedených směrů rozumí tradiční platonský realismus, kterým se však hlouběji vzhledem k „dávno odbytým nedorozuměním“ dále nezabývá.⁸⁰ Kritický osten směřuje zejména proti druhému případu. Podle Husserlova soudu tuto tradici zastupuje mimo jiné Lockova teorie o abstraktních ideách. Původ novější verze nominalismu, která ústí až k popírání obecných předmětů vůbec, pak Husserl přisuzuje Berkeleymu, jenž po vymezení vůči Lockovi otevřel cestu k modernější teorii abstrakce. Vzhledem k možnostem této práce nebudeme sledovat celé Husserlovo argumentační schéma proti tzv. *psychologickému hypostazování* idejí. Uvedeme pouze několik málo poznámek, jež nám snad pomohou přiblížit Husserlovo vlastní řešení, které v Logických zkoumáních představil, a které nás v tuto chvíli nejvíce zajímá. Povahou obecného a poznání eidos se Husserl obšírněji pojednává v Idejích I. V § 3 pak předkládá svojí proslulou originální teorii tzv. *Nazření podstaty (Wesensschau)*.⁸¹ My se však pokusíme výklad udržet v mezích Logických zkoumání. Pro větší

⁷⁹ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 7, str. 127

⁸⁰ Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 31, str. 106

⁸¹ Edmund Husserl, *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I*, přel. Alena Rettová a Petr Urban, Praha 2004, I. Podstata a poznání podstaty, § 3, str. 24

srozumitelnost se později k některým pasážím z Idejí I. sice uchýlíme, toto je však třeba chápat pouze jako pomocný krok stranou, jehož smyslem je jen projasnění základního náčrtu Husserlovy nauky o abstrakci z Logických zkoumání.

Edmund Husserl cituje pasáž z Berkeleyho spisu *A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*, kde proslulý filosof a teolog na příkladu podání geometrického důkazu ukazuje svůj kritický pohled na možnost utváření či vůbec existenci abstraktních idejí.⁸² Větu, že „součet vnitřních úhlů v trojúhelníku je roven dvěma pravým“, matematik dokazuje pomocí geometrického obrazce, jenž má pravdivost tvrzení demonstrovat. Proto bývalo dobrým zvykem, že na závěr vědec připojil zkratku latinského sousloví „*Quod erat demonstrandum*“ (čs. *což mělo být demonstrováno, dokázáno*). Tvrzení důkazu má platit obecně, jinak by matematik musel měření provádět u všech nejrozličnějších trojúhelníků. Na to bychom řekli, že určité aspekty v původním zobrazení důkazu jsou vzhledem k obsahu tvrzení nepodstatné, svojí pozornost zaměřujeme na to důležité, co se v našem ohledu týká všech geometrických útvarů daného druhu. Berkeley dle Husserla připouští, že sice „můžeme pozorovat nějaký obrazec jako trojúhelník bez ohledu na jednotlivé vlastnosti“ v našem případě třeba délky stran, nicméně je otázka, čeho je tímto aktem dosaženo. „To podstatné“, co po aktu abstrakce zbývá, bude jistý soubor řekněme základních vlastností, jež mají všechny možné trojúhelníky. Platnost důkazu pro různé případy se pak opírá právě o možnost „odhlížení od všech individualizujících momentů“⁸³, jinak řečeno určitých v daném kontextu nezajímavých vlastností. Možnost odhlédnout od jednotlivých zvláštností, abstrahovat od nich tedy nakonec neznamená tvorbu či vnímání nějaké abstraktní ideje trojúhelníka jako takové. Nemusíme konstruovat nějaký pojem

⁸² Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 18, str. 153-155

⁸³ tamt.

eidos a lámat si hlavu s otázkami po jeho povaze. Stačí nám stejné rysy, abstrahované momenty z individuálního předmětu. Tyto pak podřadíme pod obecný pojem, pod který spadají všechny konkrétní případy trojúhelníků. Ponechme stranou, že uvedená kritika se původně týká Lockova konceptu původu a nabývání abstraktních idejích (nominal essences) a v této skicovité interpretaci by při hlubším rozboru pravděpodobně vůbec neobstála. Uvedený příklad nám má totiž v tomto velice povrchním podání posloužit nikoliv jako adekvátní výchozí stanovisko pro konstruktivní polemiku, ale pouze jako základ pro představení Husserlova vlastního řešení.

Co se týče role abstrakce při získávání významu jakožto ideálního obsahu výrazu, zastával Husserl jiný názor. Ve výše uvedeném příkladu podání geometrického důkazu a vysvětlení jeho možné obecné platnosti podle Husserla dochází ke slučování dvou odlišných rovin. Je zde směřován „základ abstrakce s tím, co je abstrahováno, konkrétní jednotlivý případ, z něhož vědomí obecnosti čerpá svou intuitivní plnost, s předmětem myšlenkové intence.“⁸⁴

„Matematik jistě přihlíží k výkresu, a ten se mu jeví na způsob jakéhokoli jiného názorného předmětu. Ale v žádném ze svých myšlenkových aktů tento výkres, ani žádný jeho individuální rys, *nemíní*; nýbrž *míní*, pokud se neodvrátí od tématu, „přímku vůbec“ (...) To, na co tedy *zaměřujeme pozornost*, není ani konkrétní objekt názoru, ani jeho „abstraktní parciální obsah“ (tj. *nesamostatný moment*), nýbrž je to idea ve smyslu specifické jednoty.“⁸⁵

⁸⁴ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 20 b), str. 157

⁸⁵ tamt., str. 158

Psychologické hypostazování idejí prostřednictvím empirického pojetí abstrakce podle Husserlovy interpretace povede pouze k individuálnímu názoru určitých vlastností, rysů, jeho slovy „nesamostatných momentů“ výchozího individuálního základu. Výsledkem nemůže být něco ideálně-identického, jenž je totožné ve všech případech, ale opět pouze jednotlivý moment určitého konkréta. Stále nám tak uniká, jak píše Petr Urban: „co dává rozsahu jednotu“.⁸⁶ Při uznání platnosti naší tvrzené věty pro všechny trojúhelníky pomocí konkrétní demonstrace na papíře musí být v první řadě *míněn* právě ideální geometrický tvar. Husserl shrnuje, „důkaz není od počátku veden pro narýsovanou jednotlivinu, nýbrž pro obecnost: pro všechny přímky vůbec a myšlené v jednom aktu.“⁸⁷

2.8 Ideující abstrakce

Husserl nezůstává u pouhého kritického vymezení vůči empirické nauce o abstrakci. Staví proti ní do kontrastu tzv. „abstrakci ideující.“⁸⁸ Na počátku tohoto procesu sice stojí názor partikulární předmětnosti, nicméně pouze jako takříkajíc výchozí bod,⁸⁹ přičemž se nemusí jednat o názor komplexního objektu například „židle“, ale také o určitý rys, na který můžeme zaměřit svoji pozornost. Například temně červený odstín v názoru kvetoucí růže. Ideující abstrakcí pak v tomto vjemu „uchopujeme specifickou jednotu *červeně* přímo, „samu“, na základě singulárního aktu něčeho červeného. Zaměřujeme pohled na červený moment, uskutečňujeme ale osobitý akt, jehož intence je zaměřena na „ideu“, na „obecné“. Abstrakce ve smyslu tohoto aktu se naprosto liší od pouhého pozornostního postřehování či vyzdvihování červeného momentu.“⁹⁰

⁸⁶ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 105

⁸⁷ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 20 b), str. 178

⁸⁸ tamt. § 42, str. 218

⁸⁹ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 37

⁹⁰ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 42, str. 218

V jádru Husserlovy ideující abstrakce nacházíme specifický akt, kterým je míněn geometrický výkres jakožto ideální trojúhelník. Rovněž vnímaný temně červený odstín růže v tímto zobecňujícím aktem míněn jakožto případ ideje červeně. Abstraktní obsah je sice v obou případech vyzdvižen, odtažen od původního originálního názoru, konkrétního zobrazení trojúhelníka nebo určité barvy květu, avšak s tím přistupují „akty nového druhu, které zobecňujíce míní příslušnou species.“⁹¹ Matematik při pohledu na vypracovaný geometrický důkaz může sledovat určitou barvu obrazce nebo nedotaženou základnu ledabyly narysovaného trojúhelníku, nicméně pokud mu jde o platnost tvrzení například o součtu jeho úhlů, intence mění svojí povahu, míní tento konkrétní systém čar podle Husserla jakožto trojúhelník *in species*. Stejně tak o růži na zahradě můžeme říci, že je červená, právě protože určitý odstín její barvy míníme jako případ ideální *červeně*. Mění se způsob názoru obrazce z individuálního na obecný. Individuální názor jednotliviny je základem, nicméně teprve ideující abstrakcí se uskutečňuje akt „vědomí obecného“. Pozoruhodné na Husserlově pojetí je, že tento akt má opět intencionální charakter. Jeho korelátem přitom musí být samotná idea. V idejích I. k tomuto v proslulé pasáži uvádí:

„*Zakoušející* či *individuální názor* je možné proměnit v *zření podstaty (ideaci)* – tuto možnost samu je třeba chápat ne jako možnost empirickou, nýbrž jako možnost, která je založena v podstatě. Předmětem zření je v takovém případě odpovídající *čistá* podstata čili eidos, ať již je to nejvyšší kategorie, nebo její ozvláštnění, až po nejnižší stupeň úplného konkréta.“⁹²

⁹¹ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 23, str. 163

⁹² Edmund Husserl, *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I*, přel. Alena Rettová a Petr Urban, Praha 2004, I. Podstata a poznání podstaty, § 3, str. 24

Zobecnující akt se tedy vztahuje na danou *species* přímo. Husserl v závěru II. Logického zkoumání dodává, „v tomto smyslu nezískáváme „abstrakci“ žádné individuální jednotlivé rysy, nýbrž obecné pojmy (přímé představy atributů jakožto myšlenkových jednot).“⁹³

Při interpretaci ideující abstrakce bychom mohli velmi snadno upadnout do omylu, že ačkoliv se Husserl opakovaně vymezuje proti *metafyzickému hypostazování obecného*, výsledkem celého procesu zobecnování, abstrakce je nakonec vhléd do sféry idejí, jakožto zvláštní ontologické roviny. Husserl při obhajobě přísné identity opakovaně mluví o „obecných předmětech“⁹⁴, musíme však mít neustále na paměti, že tímto nerozumí, jak píše v poznámce ve druhé vydání „vpravdě jsoucí předmět“, ale spíše „poukazy na (...) platnost jistých soudů.“⁹⁵ V posledku jde totiž o zajištění konzistentní teorii poznání, „která uznává ideálno jako podmínku možnosti objektivního poznání vůbec.“⁹⁶ Tím se však neříká nic o tom, že by ideální obsahy logických soudů, významy slov nebo obecně ideje měly participovat na zvláštním způsobu „bytí o sobě“. Dan Zahavi v této souvislosti upozorňuje, že když Husserl v kontextu Logických zkoumání nazve předmět „reálným“, nejedná se o žádnou metafyzickou charakteristiku a rovněž se tímto nechce říci, že je takový „objekt“ na subjektu co do způsobu „bytí“ nezávislý. Jde pouze o popis situace, kdy je individuální předmět názorně daný ve své fyzické přítomnosti.⁹⁷ Proto by bylo nešťastné chápat samotný výchozí základ Husserlovy ideující abstrakce jako nutně reálně existující vnější předmět. Proces ideace není nějakým mentálním přechodem z jedné ontologické roviny do druhé. Husserlova pozice v Logických zkoumáních je podle Dana Zahaviho vůči metafyzice neutrální, což neznamená, že by nebylo možné se z této pozice vůči

⁹³ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 42, str. 218

⁹⁴ např. srv. Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 33, str. 108

⁹⁵ tamt., § 32, str. 107

⁹⁶ tamt., I, II. Ideální jednota species a novější teorie abstrakce, § 30, str. 114

⁹⁷ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 40

nominalismu či idealismu v platonizujícím smyslu vymezit. Husserl naopak opakovaně oboje tradice kritizuje jako neudržitelné.⁹⁸ Na ontologicky neutrální povahu Husserlových zkoumání jsme již narazili v kapitole věnující se významové intenci a význam-vyplňujícím aktům. Samotný intencionální charakter aktu absencí vjemem fundovaného vyplnění totiž netrpí. „Předmět představy, předmět „intence“, to je a znamená předmět *míněný* (...) Zde jmenované a transcendentní právě míněné, tedy (jen jiným slovem) je intencionálním objektem; přitom je lhostejné, zda tento objekt existuje, zda je fígovaný nebo absurdní.“⁹⁹

2.9 Fenomenologický obrát k podstatným strukturám intencionálního aktu

Vraťme se nyní k otázce po vztahu významu a významové intence. Na jedné straně stojí význam, jakožto ideální jednotka. Na straně druhé významová intence, která výrazu například v užití při rozhovoru propůjčuje smysl. Husserl v úvodu k V. Logickému zkoumání píše:

„Stejně jako všem ideálním jednotám, tak i významům odpovídají reálné možnosti a eventuálně i skutečnosti, významům *in specie* odpovídají akty znamenání, a významy nejsou nic jiného než ideálně pojaté aktové charaktery těchto aktů.“¹⁰⁰

V úpravách ke druhému vydání z roku 1913 Husserl místo výrazu „aktové charaktery“ užívá „aktové momenty“.¹⁰¹ Nejedná se pouze o stylistickou úpravu. Momentem totiž

⁹⁸ např. srv. Husserl, LZ II/1, I. Výraz a význam, § 31, str. 106; Ideální jednotka species a novější teorie abstrakce, § 20 b), str. 157

⁹⁹ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, Příloha k §§ 11 a 20, str. 416

¹⁰⁰ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, Úvod, str. 339

¹⁰¹ tamt., poznámka 1

Husserl rozumí každou část, která je ve vztahu k celku nesamostatná.¹⁰² Z tohoto zdánlivého detailu z hlediska našeho tématu vyplývají důležité konsekvence. Význam totiž podle Husserla bude nesamostatnou částí intencionálního aktu, v našem případě ideálně pojatého aktu znamenání. Chceme-li se pokusit význam jako nesamostatnou část podrobit bližšímu zkoumání, respektive ukázat jej jakožto moment celku, nezbývá nám než obrátit svoji pozornost přímo na intencionální akt samotný. Analýza má mít přitom povahu psychologické reflexe na tyto zvláštní výkony vědomí, neboť jak Husserl explicitně píše: „Tyto akty (...) nejsou oním objektivem, které míníme; jsou míněním (představováním) samým a předmětem se stávají jediné v psychologické reflexi.“¹⁰³ V popisu ideálních struktur intencionálních aktů bychom měli být schopni zachytit význam, ideálně-intencionální jednotu, jakožto podstatný moment aktu znamenání.¹⁰⁴ Potřebu nové čistě „popisné“, reflexivní analýzy vědomí deklaroval již Husserlův učitel Franz Brentano.¹⁰⁵ Zdá se tedy být konsekventní považovat kýženou reflexi za metodu deskriptivní psychologie. Husserl v prvním vydání druhého svazku Logických zkoumání z roku 1901, jak je již výše uvedeno, zamýšlenou eidetickou vědu skutečně deskriptivní psychologií nazývá. Toto označení je však zatíženo odkazem na empirickou vědu. Podle Husserla nicméně speciální věda není s to pomocí odkazů na fakta lidského duševního života uspokojivě vysvětlit ideální jednotu významu.¹⁰⁶ Hlavní zájem se v tuto chvíli, řečeno ústy Dana Zahaviho, netýká psycho-fyzického ustrojení člověka, ani empirického zkoumání

¹⁰² tamt., Husserl, LZ II/1, III. K nauce o celcích a částech, § 17, str. 264

¹⁰³ Husserl, LZ II/1, II. Ideální jednoty species a novější teorie abstrakce, § 23, str. 164

¹⁰⁴ srv. Krzysztof Michalski, *Logic and Time, An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht, Boston 1997, str. 9

¹⁰⁵ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 148, pozn. 4

¹⁰⁶ srv. Krzysztof Michalski, *Logic and Time, An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht, Boston 1997, str. 9

vědomí,¹⁰⁷ ale ideálních struktur vědomí intencionálního. Nové označení „fenomenologie“ z druhého vydání *Logických zkoumání* touto neblahou konotací na speciální vědu netrpí.

V kapitole 2.1. jsme naznačili, že v průběhu výkladu narazíme na myšlenky, ve kterém jasněji Husserlova metoda vytane před očima. Během dosavadních úvah byla fenomenologie skrytě při díle a jako nepozorovaná Ariadnina nit vedla směřování našeho výkladu. Bylo řečeno, že k výrazu náleží jeho fyzický jev, např. zvukové vlny, inkoust či tiskařská barva rozprostřená ve specifických tvarech na papíře. Sám o sobě však fyzický rozměr těžko označíme za slovo. Přistoupí-li však smysl-udělující akty jeho fyzická forma nemizí, zůstává stále přítomna, nicméně prostřednictvím významové intence je zaměřena na smysl výrazu, který je v těchto aktech míněn. Fenomenologicky řečeno toto znamená, že „fyzický jev slova, podstupuje podstatnou fenomenální modifikaci (...) mění se intencionální charakter prožitku (...) konstituuje se akt znamenání.“¹⁰⁸ Tato proměna přitom závisí na zvláštní povaze tohoto intencionálního aktu, který z mrtvého znaku vytváří živý výraz. Význam, jenž je výrazu prostřednictvím těchto aktů propůjčen, pak Husserl charakterizuje jako moment ideální struktury intencionálního aktu. Bližší upřesnění, popis role významné nesamostatné části je pak možný pouze v reflexi, kdy tematizujeme podstatné, eidetické struktury právě intencionálních aktů jako takových. Podle Husserla nicméně ve dveřích zamýšlené analýzy stojí pro empirickou abstrakci práh příliš vysoko. Nestačí srovnávání a generalizace jednotlivých psychických výkonů. Zkoumání podstaty intencionálních (v naše případě zejména významových) aktů je možné pouze díky aktu ideující abstrakce. Edmund Husserl později v *V. Logickém zkoumání* k nezbytnosti provedení neempirické abstrakce uvádí:

¹⁰⁷ srv. Dan Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, Stanford, 2003, str. 12

¹⁰⁸ Husserl, *LZ II/1*, I. Výraz a význam, § 10, str. 55

„Pokud se totiž jedná o akty, které fungují nebo by mohly fungovat jako význam-propůjčující akty u výrazů (...), má se mluvit o *významové podstatě* aktu. Její ideující abstrakce poskytuje význam v našem ideálním smyslu.“¹⁰⁹

V poznámce ke druhému vydání doplňuje: „Přitom je třeba mít neustále na zřeteli, že vše, co je na těchto exemplifikacích empiricky psychologické, je při ideativním uchopení fenomenologických podstatných rozlišení irelevantní a odpadá.“¹¹⁰ Je-li naše interpretace správná, pak ideativním uchopením Husserl rozumí nic jiného než výše popsanou neempirickou abstrakci.

3 Nástin Husserlovy obecné teorie intencionality

3.1 V. Logické zkoumání, analýza intencionálního aktu

Když se chceme nyní zabývat podstatnými strukturami intencionálního aktu, a tak v důsledku také naším zvláštním případem aktu znamenání, je třeba se zastavit u Husserlova základního vymezení pojmu intencionality a následně obsahů psychických prožitků. V návaznosti na svého pedagoga Franze Brentana Husserl „předmětnou napřaženost vědomí“, intencionalitu charakterizuje například:

¹⁰⁹ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 21, str. 409

¹¹⁰ tamt. pozn. I

„Ve vnímání je něco vnímáno, v obrazové představě je něco představováno, ve výpovědi se něco vypovídá, v lásce je něco milováno, v nenávisti je něco nenáviděno, v touze se po něčem touží atd.“¹¹¹

Společné všem těmto uvedeným psychickým prožitkům, které ve V. Logickém zkoumání Husserl nazve „akty“,¹¹² je právě pozoruhodný rys vztaženosti k nějakému předmětu, který je v nich „*eo ipso* intencionálně přítomen.“¹¹³ Tím se neříká, že by všechny tyto příklady prožívání neměly svou specifickou povahu. Pochopitelně je rozdíl mezi vnímáním něčeho nebo vyjadřováním se o nějakém předmětu. Jejich podstatnou společnou vlastností nicméně je, že jsou vztaženy k danému předmětu, který je pojatý v aktech vnímání, představování, vyjadřování určitým způsobem. Vidím stůl. Změním pozorovací stanovisko a podívám se na identický kus nábytku z jiné strany. Ačkoliv se aktuální „obsahy vědomí“ mění, předmětnost intence, tento konkrétní stůl zůstává stále tímtéž korelátem aktu. Pokud zavřu oči a představuji si ono původní vybavení obývacího pokoje, stále je možné konstatovat, že k nějaké intenci dané předmětnosti dochází, přitom je stůl v představě opět míněn v nějakém ohledu. Dokonce, i když si na tento představovaný stůl domyslím vázu s květinami, jež aktuálně není vůbec součástí vybavení bytu, pořád lze hovořit o jistém druhu psychického prožitku, který má „zaměření na určitou předmětnost“. V těchto psychických prožitcích, aktech pak lze zachytit určitý obsah.

V těchto „obsazích“ aktu je nicméně důležité odlišit dvě základní vrstvy. První je sice v aktu *immanentně* přítomna, je spoluprožívána, ale nezahrnuje v sobě intencionální předmětnost. Příkladem mohou být podle Husserla právě *počítky*:

¹¹¹ tamt., § 10, str. 364

¹¹² tamt. § 13, str. 374

¹¹³ tamt., § 11 a), str. 369

„(...) aktový charakter je tím, co jakoby oduševňuje počitek a působí, že vnímáme toto či ono *předmětné*, např. že vidíme tento strom, slyšíme tamto zvonění, cítíme vůni květů apod. *Počítky* a stejně tak akty, které je „pojímají“ či „apercipují“, jsou přitom *prožívány*, ale *nejeví se předmětně*; *nejsou* viděny, slyšeny, *nejsou vnímány* žádným „smyslem“.“¹¹⁴

Když pozoruji konkrétní stůl z více perspektiv, ukazují se mi různé momenty stolu. Například z nahledu nejsou vidět jeho čtyři nohy. Ačkoliv bychom patrně řekli, že ke každému stolu nohy neodmyslitelně patří, přesto toto částečné nazření chápeme jako úhel pohledu tohoto konkrétního stolu. Pokusme se nyní vjem nechápat jako moment, způsob pojetí intendované předmětnosti, v našem případě určitého stolu. Vidíme, že stále prožíváme nějaký obsah, jenž je součástí aktu. Protože tato imanentní vrstva není míněna, není pojímána předmětně, ačkoliv ten který intencionální akt z deskriptivního pohledu spoluvytváří, konstituuje, nelze jí označit za obsah intencionální. Teprve jeho takřikajíc zacílením na předmět nabývá prožitek intencionální charakter. Třeba právě jakožto prožitek aspektu (momentu) pracovního stolu. Husserl neintencionální, avšak imanentní vrstvu nazývá *reelním* obsahem aktu a odlišuje jí od obsahu *intencionálního*.¹¹⁵

Reelním obsahem Edmund Husserl rozumí „celkový soubor jeho částí, lhostejno, zda částí konkrétních nebo abstraktních, jinými slovy celkový soubor parciální prožitků, které jej reelně konstituuji.“¹¹⁶ Nabízí se otázka, proč tento reelní obsah aktu Husserl nenazývá jednoduše „reálným“. Z uvedeného popisu bychom totiž mohli dále vyvodit, že neintencionální obsah má individuální povahu. Pokud takový prožitek pomine, pochopitelně

¹¹⁴ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 14, str. 380

¹¹⁵ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 16 str. 391

¹¹⁶ tamt. str. 392

zanikne i jeho příslušný imanentní (reelní) obsah.¹¹⁷ Označení „reálný“ však sebou nese různé metafyzické implikace. Protože jsme vkročili na pole fenomenologie, kde jsou předmětem zkoumání akty a jejich obsahy jako takové, je podle Husserla zapotřebí reelní imanentní obsah chápat právě z perspektivy „ideálně-vědní“. Vždyť samotné odlišení reelní a intencionální vrstvy je možné jen díky deskripci ideativně pojaté psychologické reflexe na intencionální akty. Husserl v této souvislosti znovu upozorňuje:

„Pro reelně fenomenologické pozorování předmětnost sama není ničím; je přece, obecně řečeno, vůči aktu transcendentní. Ať už je v jakémkoliv oprávnění řeč o jejím „bytí“, ať už je reálná nebo ideální, pravdivá, možná nebo nemožná, akt je „na ni zaměřen“.“¹¹⁸

Ve druhém vydání *Logických zkoumání* v poznámce uvádí upřesnění: „Když mluvíme jednoduchým slovníkem prostě o reelní (a vůbec o fenomenologické) analýze a deskripci prožitků, pak je třeba mít vždy na paměti, že návaznost výkladů na psychologično je pouhým průchozím stádiem, že z oněch empiricko-reálných pojetí a kladení existence (např. prožitků jako „stavů“ prožívajících animálních realit v nějakém reálném časoprostorovém světě), které patří k psychologičnu, nezůstává v platnosti ani to nejmenší, jedním slovem je třeba mít na paměti, že všude je míněna a nárokována čistě fenomenologická podstatná platnost.“¹¹⁹ Husserl poté explicitně označení „reálný“ vyhrazuje pro „vztah k věčnosti“, k „věčné transcendenci“.¹²⁰

¹¹⁷ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 88

¹¹⁸ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 20, str. 404

¹¹⁹ tamt. § 16, pozn. 103, str. 393

¹²⁰ tamt.

Zmínili jsme, že Husserl na druhé straně odlišuje v aktu jeho *intencionální obsah*. Pod uvedený pojem pak zahrnuje vše, co je s psychickým prožitkem právě jakožto intencionálním aktem samotným podstatně spojeno.¹²¹ Následně předkládá trojí možná označení, jež mohou být za intencionální obsah považovány: a) intencionální *předmět*, b) *matérie* aktu a c) *intencionální podstatu* aktu.¹²²

¹²¹ tamt.

¹²² tamt.

3.2 Obsah aktu ve smyslu intencionálního předmětu

Podívejme se nejprve na intencionální obsah ve smyslu *předmětného* korelátu intencionálního aktu. Husserl v V. Logickém zkoumání rozlišuje jeho dvojí možné pojetí, totiž jako „*předmět, tak jak je intendován*“ (der Gegenstand, so wie er intendiert ist) a „*předmět, který je intendován*“ (schlechthin der Gegenstand, welcher intendiert ist).¹²³

Každá předmětnost intence se v aktu ukazuje určitým způsobem, z určitého pohledu. S uvedenou distinkcí jsme se již v případě významové intence smysl propůjčujících aktů několikrát setkali. „Vrah Desdemony“ a „milující muž dcery senátora Branazia“ jsou různá pojetí jedné intendované předmětnosti, Othella. Způsob mínění jsem přitom v případě aktů znamenání, resp. významové intence označili za význam či smysl výrazu. Othello nám posloužil za vyjadřovanou předmětnost. Nyní vidíme, že se podle Edmunda Husserla uvedená distinkce týká také dalších intencionálních aktů, což bylo patrné i na příkladu nazírání stolu z různých perspektiv. Předmětnost se zde dává pouze částečně, v určitém ohledu. Přes různá možná pojetí, kde se z deskriptivního hlediska mění obsahy intencionálních prožitků, je v daném „zaměření“ míněna táž předmětnost. „Předmět, který je intendován“ je podle Husserl možné chápat jakožto „eventuálně cílový bod střídajících se intencí.“¹²⁴ Vědomí jeho identity v odlišných způsobech pojetí je možné, jak píše náš autor, „právě díky objektivní jednotě poznání“.¹²⁵ Přitom je dobré mít stále na mysli, že v rozličných způsobech pojetí se ukazuje sama předmětnost, nicméně pouze jakožto míněná v určité intenci. Zdá se tedy, že identitu předmětu v různých pojetích je třeba

¹²³ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 17, str. 394

¹²⁴ tamt.

¹²⁵ tamt.

na jedné straně hledat v intendované předmětnosti samé. Na druhé straně intencionální obsah aktu ve smyslu „*předmětu, tak jak je intendován*“ spolu dotváří psychický prožitek.

3.3 *Matérie, kvalita a významová podstata aktu*

Podívejme se nyní, co Husserl pomocí deskriptivní analýzy ideativní psychologické reflexe na akty dále rozkrývá. V intencionálním prožitku je podle Husserla možné rozlišit *matérii* a *kvalitu* aktu.¹²⁶ Matérii charakterizuje „*jako to v aktu, co mu vůbec teprve propůjčuje vztah k nějakému předmětnému*, a sice tento vztah v tak dokonalé určenosti, že *matérii* je pevně určeno nejen to předmětné vůbec, které aktu míní, nýbrž i způsob jakým je míní. (...) Na *matérii* aktu závisí to, že předmět platí příslušnému aktu jako tento a žádný jiný, *matérie* je smyslem předmětného pojetí (...)“¹²⁷

Druhý stavební kámen, tj. *kvalitu* Husserl například specifikuje: „Kvalita určuje pouze to, zda ono *určitým způsobem* již „zředstavněné“ je intencionálně přítomno jako žádané, dotazované, soudově kladené apod.“¹²⁸ Různé intence mohou mít stejné pojetí předmětnosti a intencionální předmětnost, ale přesto se bude jednat o jiný „druh“ zaměření psychického prožitku. Přání, soud, představa i otázka se mohou týkat jednoho předmětu, dokonce také ve stejném pojetí předmětnosti, přesto jsou tyto intence podstatně odlišné. Mohu si přát modré horské kolo, soudit, že horské kolo je modré či se ptát po modrém horském kole.

Kvalita a *matérie* aktu tedy připouštějí různé variace. Akty s rozdílnými způsoby míněné intencionální předmětnosti, která zůstává v intenci stále stejná, mohou mít identickou

¹²⁶ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 16, str. 393

¹²⁷ tamt., § 20, str. 405

¹²⁸ tamt., § 20, str. 407

kvalitu. To byly například výše uvedené případy pojetí Othella v kontextu jazykového vyjádření či vidění stolu z různých perspektiv. V prvním se jednalo o identickou tzv. soudovou kvalitu. Ve druhém šlo o specifický „druh“ perceptivní intence, totiž vnímání, respektive vidění určitého inventáře bytu. V této souvislosti je rovněž potřeba zvážit, zda lze odloučit kvalitu intence od matérie či naopak. Zdá se však, že z hlediska samotné základní charakteristiky intencionality toto možné není.¹²⁹ Vždyť například ve vidění je vždy něco určitým způsobem viděno, ve vyjádření je něco *tak a tak* míněno. Podobně samotná matérie myšlená bez jistého druhu intence podle Husserla není myslitelná.¹³⁰ Co se týče „zaměření na předmět“ určitých psychických prožitků má však matérie význačné postavení. Právě ona totiž zajišťuje intenci aktu k dané předmětnosti a to nejen ve smyslu jejího specifického určení. Intencionální akt totiž není nejprve zaměřen na nějaký předmět, jenž je teprve poté materií pojat v nějakém smyslu. Materií je, jak píše Petr Urban, jednak „určeno, který předmět je představován („předmět, který je intendován“), a současně i to, v jakých určeních a vztazích je představován („předmět, tak jak je intendován“).“¹³¹

Matérie spolu se „způsobem předmětného vztahu“, jak také náš autor kvalitu aktu někdy nazývá¹³², tvoří tzv. *abstraktní momenty aktu*.¹³³ V kapitole 2. 9 jsme se s uvedenou charakteristikou již setkali. Řekli jsem, že momenty aktu Husserl rozumí jeho nesamostatné části. Jejich deskripce je možná teprve pomocí reflexe na intencionální psychický prožitek samotný, jenž je díky ideující abstrakci pojímán v jeho podstatných

¹²⁹ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 20, str. 408

¹³⁰ tamt.

¹³¹ Petr Urban, *Výraz a význam. K problematice jazyka ve filosofii E. Husserla 1900-1914*, Disertační práce, FF UK 2008, str. 91

¹³² srv. Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 20, str. 405

¹³³ tamt., § 20, str. 407

strukturách. Kvalita a matérie jsou pak „dva vzájemně se vyžadující momenty“ a spolu vytváří *intencionální podstatu* každého aktu.¹³⁴

Stručně řečeno intencionální podstata podle Husserla patří nutně ke každému intencionálnímu psychickému prožitku, je jeho nepostradatelnou součástí.¹³⁵ To však neznamena, že by dva individuální případy aktů, které mají identickou podstatu, byly naprosto nerozlišitelné. Pravděpodobně nelze říci, že pokud někdo míní například v představě horu Říp, a to pochopitelně v nějakém určitém „předmětném smyslu“, druhý může mít tuto konkrétní představu po všech stránkách zcela identickou. Spíše bychom řekli, že oba mohou mít představy hory Říp v *podstatě* stejné, nicméně tyto představy jsou zároveň po individuální stránce rozličné. Husserl podstatnou identitu dále charakterizuje:

„Dvě představy jsou v *podstatě* tytéž, pokud se na základě každé z nich, a to čistě o sobě vzaté (tedy analyticky), dá vypovědět o představované věci přesně totéž a nic jiného.“¹³⁶

Když v šeru pozoruji vzdálený strom na zahradě, prožívám určitý intencionální psychický prožitek. Pokud si posvítím baterkou, strom získává jasnější kontury, jeho barvy mají sytější charakter, nicméně intence samotná, pokud například nezměním pozorovací polohu, zůstává co do své podstaty stejná. V obou názorech stromu je totiž intencionální matérie a kvalita aktu, které stojí v základu těchto uvedených psychických prožitků, identická. Zvláštním případem jsou pak intencionální podstaty aktů, které propůjčují, respektive udělují smysl jazykovým vyjádřením. Je zjevné, že tyto významové intence, které doprovázejí fyzický jev výrazu, mají také svoji individuální podobu. Jsou takříkajíc při díle

¹³⁴ srv. Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 21, str. 409

¹³⁵ tamt.

¹³⁶ tamt., § 21, str. 410

v různých časech a situacích. V těchto případech Husserl mluví o *významové podstatě* smysl udělujících aktů.¹³⁷ Psychické prožitky, které doprovázejí smyslu plné znaky, významové intence oživují výraz a udělují mu určitý význam, který je jazykovým vyjádření míně. Již několikrát jsme řekli, že právě prostřednictvím významu získává smysluplný znak své předmětné zaměření. Vzhledem k tomu, že smysl udělující akty mají intencionální charakter, musí mít rovněž svojí podstatu, a tedy také materii a kvalitu. Protože materie je obecně jak píše Husserl „smyslem předmětného pojetí“, je tím, co každému intencionálnímu psychickému prožitku „vůbec teprve propůjčuje vztah k nějakému předmětnému“, v případě jazykových vyjádření, přesněji doprovázejících aktech bude jejich materie samotným významem výrazu. Husserl shrnuje:

„Pokud se totiž jedná o akty, které fungují nebo by mohly fungovat jako význam-propůjčující akty u výrazů (...) má se mluvit speciálně o *významové podstatě* aktu. Její ideující abstrakce poskytuje význam v našem ideálním smyslu.“¹³⁸

Nyní můžeme konečně nahlédnout, jaký je v Husserlově myšlení vztah mezi konkrétní významovou intencí, ke které dochází, třeba když profesor matematiky vysloví formuli Newtonova gravitačního zákona nebo když jí později student zopakuje při zkoušce, a jejím ideálním smyslem, jenž je v těchto konkrétních sděleních míně. Žák i pedagog sice uskutečňují individuální intence, nicméně významová podstata doprovázejících smysl udělujících aktů zůstává identická. Proto můžeme říci, že oba vyslovují *totéž* tvrzení, *tentýž* soud.

¹³⁷ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 21, str. 409

¹³⁸ tamt.

„Identita „toho“ soudu nebo „té“ výpovědi tkví v identickém významu, který se v rozmanitých jednotlivých aktech opakuje právě jako tentýž a který je v nich zastoupen významovou podstatou.“¹³⁹

Když profesor zákon o zachování energie vyjádří pomocí matematické formule na tabuli a student jej poté vysloví, dochází ke změně kvality významové intence. Zákon je pedagogem napsán, žákem vysloven. Avšak význam vyjádření, materie určitého „druhu“ intence zůstává stále stejná.

4 Závěr

Vraťme se k původní otázce, kterou jsme si v úvodu této práce položili. Lze identifikovat v Husserlově myšlení nějaký proces, jenž Frege označuje za „pochod na samé hranici duševního“, ve kterém dochází k uchopování ideálního smyslu například právě jazykových výrazů? Pokud ano, jakou má povahu? Z výše uvedených výkladů vyplývá, že takový „proces“ skutečně v myšlení Edmunda Husserla zachytit lze. Ve druhém svazku Logických zkoumání po prvním vymezení pojmu výrazu, jakožto smysluplného znaku, říká, že při realizované výpovědi dochází k manifestaci jistých psychických prožitků, intencionálních aktů, které jazykovému vyjádření propůjčují význam. Obsahu sdělení ve smyslu jeho významu rozumíme, protože chápeme druhého jako člověka, myslící bytost, která nám chce něco říci. Ono sdělení se týká předmětnosti, jenž je při rozhovoru míněna, a která je vždy míněna v nějakém určitém ohledu. Skutečnost, že si rozumíme, neznamena, že by se obsah vyjádření jaksí rozdvojil a vstoupil také do mého rozumu. Jedná se stále o jeden a tentýž obsah mínění. Když mluvíme o témže smyslu výrazu při běžné komunikaci, nejsou tím myšleny naprosto identické aktuálně realizované

¹³⁹

Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 21, str. 412

individuální smysl udělující akty, „jako by bylo mé vědomí v jisté míře srostlé s vědomím někoho jiného“¹⁴⁰ píše k tomuto metaforicky Husserl.

Identita smyslu výrazu vyplývá z jeho ideální povahy. Uchopení řekněme myšlenky podle Husserla spočívá v dalším zvláštním „duševním pochodu“, intencionálním aktu. Neuskutečňuje se ex post nebo mimoděk, a pravděpodobně nemá žádné trvání, spíše bychom řekli, že je přímo vnitřním vzhledem či zřením. Tento aktuální pohled je ideující abstrakcí, díky které se nám ukazuje samá podstata smysl udělujících individuálních aktů. Při vzájemném porozumění je pro nás klíčové *to podstatné* v těchto psychických prožitcích kolegy v rozhovoru. Matérie aktu, tedy to ve významové podstatě, co „vůbec teprve propůjčuje vztah k nějakému předmětnému“, je pomocí ideace získána jakožto ideální význam výrazu konkrétních psychických prožitků řečníka. „Uchopování“ ideálního smyslu v Husserlově koncepci tedy není nějakým duchovním činem, ve kterém by se rozum chápal jemu vnější ideje, ale spíše vnitřním aktem zření na podstatu psychických prožitků, kterou dobře známe, protože je vlastní i našim psychickým prožitkům, které vzájemné porozumění doprovází. Pokud ovšem významu proneseného slova chápeme správně. Domnívám se, že poměrně trefně uvedenou situaci popisuje ve srovnání s koncepcí Gottloba Fregeho, Ronald McIntyre:

„Pro Husserla jsou smysly (senses) *univerzálie*, kterých jsou akty instancí; pro Fregeho jsou smysly ideální „předměty“ (particulars), které akty pojmají nebo uchopují.“¹⁴¹

¹⁴⁰ Husserl, LZ II/1, V. O intencionálních prožitcích a jejich „obsazích“, § 21, str. 409

¹⁴¹ Ronald McIntyre, *Husserl and Frege*, in: *The Journal of Philosophy*, 84, New York 1984, str. 530

Pozoruhodné je, že ideující abstrakce působí rovněž při samotné metodě Husserlovy deskriptivní analýzy. Zachycení eidetických struktur intencionálního aktu, jak bylo výše řečeno, není podle Edmunda Husserla možné pouhou empirickou psychologickou reflexí, ale právě abstrakcí neempirickou, ideující, ve které se odkrývají podstatné momenty psychických prožitků. Logickým pokračováním této bakalářské práce by byla analýza problematiky v *Idejích I* a v neposlední řadě představení možných interpretací Fregova pojmu „uchopování myšlenky“. Poté by bylo možné poukázat na různé kritické argumenty. Například proti koncepci ideace nebo předložit Patočkovu kritiku samotné možnosti originálního názoru psychických prožitků v reflexi, to však zdaleka přesahuje původní záměr, kterým bylo pouze zachycení procesu, ve kterém podle Husserla získáváme ideální smysl.

5 Seznam použité literatury:

HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání I, Prolegomena k čisté logice*, přel. Kristina S. Montagová a Filip Karfík, OIKOYMENH, Praha 2009

HUSSERL, Edmund. *Logická zkoumání II/1, Zkoumání k fenomenologii a teorii poznání*, přel. Petr Urban, Karel Novotný a Hynek Janoušek, OIKOYMENH, Praha 2010

HUSSERL, Edmund. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii*, přel. Alena Rettová a Petr Urban, OIKOYMENH, Praha 2004

FREGE, Gottlob. *Myšlenka. Logické zkoumání*, In: *Logická zkoumání, Základy aritmetiky*, OIKOYMENH, Praha 2011

FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*, In: *Logická zkoumání, Základy aritmetiky*, OIKOYMENH, Praha 2011

FREGE, Gottlob. *Základy aritmetiky*, In: *Základy aritmetiky, Logická zkoumání*, OIKOYMENH, Praha 2011

PATOČKA, Jan. *Úvod do Husserlovy fenomenologie*, OIKOYMENH, Praha 1996

ZAHAVI, Dan. *Husserl's Phenomenology*, Stanford California: Stanford University Press, Stanford 2003

MICHALSKI, Krzysztof. *Logic and Time. An Essay on Husserl's Theory of Meaning*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997

DUMMETT, Michael. *Origins Of Analytical Philosophy*, Harvard University Press, Cambridge 1996

FOLLESDAL, Dagfinn. *Husserl's Notion of Noema*, in: *The Journal of Philosophy*, 66, New York 1969, str. 680-687

MCINTYRE, Ronald. *Husserl and Frege*, in: *The Journal of Philosophy*, 84, New York 1984, str. 528-535

KOLMAN, Vojtěch. *K Fregově údajnému platonismu*, in: *Filosofický časopis*, Praha 2000, str. 577-597

MOHANTY, J. N., *The Development of Husserl's thought*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 45-77

HINTIKKA, Jaakko. *The Phenomenological dimension*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 78 – 105

SIMONS, Peter. *Meaning and language*, in: *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge 1995, str. 106-137